

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
ƏQLİ MÜLKİYYƏT AGENTLİYİ

AZƏRBAYCANDA İXTİRAÇILIQ
VƏ PATENT ANALİTİKASI

Bakı – 2020

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi.
Azərbaycanda ixtiraçılıq və patent analitikası. Bakı, 2020

Bu kitabça Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Kamran İmanovun rəhbərliyi ilə Agentliyin Əqli mülkiyyətin təhlili və siyasəti şöbəsinin apardığı təhlillər və materiallar əsasında hazırlanmışdır.

© Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi. 2020

Mündəricat

Ön söz	5
1. İxtira fəaliyyəti göstəricilərinin təhlili	7
2. Azərbaycanın texnoloji profil (patent landşaftı)	30
3. Faydalı modellər	45
Əlavə 1. <i>ABŞ Prezidentinin illik iqtisadi hesabatlarında əqli mülkiyyət məsələləri</i>	61
Əlavə 2. <i>2019-cu ildə qüvvədə olan rezident hüquqi şəxslərin ixtira patent- lərinin siyahısı</i>	64
Əlavə 3. <i>2019-ci ildə qüvvədə olan rezident hüquqi şəxslərin faydalı model patentlərinin siyahısı</i>	86

Ön söz

«Zərurət — bütün ixtiraların anasıdır»

*(Platon — qədim yunan filosofu,
Sokratın tələbəsi, Aristotelin müəllimi).*

Müasir dünya iqtisadiyyatının aparıcı qüvvəsi kimi innovasiya çıxış edir. Son onilliklərdə texnoloji, innovativ proseslərin sürətlənməsi, dünya iqtisadiyyatının keyfiyyətcə yeni vəziyyətə – intellektual iqtisadiyyata çevrilməsi müşahidə olunur. Belə iqtisadiyyatda biliklər real dəyəərə malik olur, lakin onların səmərəli istifadəsi üçün lazımi şəraitlərin yaradılması zəruridir.

Əqli mülkiyyət yeni şəraitdə istənilən dövlət üçün əhəmiyyətli iqtisadi resursa çevrilir, biliklərin məhsullara, texnologiyalara çevrilməsinə kömək edir, bunlar isə bazarda öz tətbiqini tapa, eyni zamanda həm onların yaradıcısına, həm də təşkilata, ölkəyə gəlir gətirə bilər.

Bütün inkişaf etmiş ölkələrdə əqli mülkiyyət məsələlərinin əhəmiyyətli olduğu etiraf edilir. Belə ki, XXI əsrin əvvəlindən başlayaraq ABŞ Prezidentinin illik iqtisadi hesabatında üç dəfə ayrı fəsil əqli mülkiyyətə həsr olunmuşdur. 2006-cı ildə 10-cu Fəsil – İqtisadiyyatda

əqli mülkiyyətin rolu; 2010-cu ildə 10-cu Fəsil – İnnovasiyalar və ticarət vasitəsilə məhsuldarlığın artımının təşviqi; 2016-cı ildə 5-ci Fəsil – Texnologiyalar və innovasiyalar. Hər bir fəsildə əqli mülkiyyətinin və onun qorunmasının mühüm rol oynadığı, həmçinin əqli mülkiyyətin iqtisadiyyatın artımına təsiri qeyd olunub (Əlavə 1).

1. İxtira fəaliyyəti göstəricilərinin təhlili

İnkişafın innovativ istiqamətinin prioritetliyinin qəbulu və mövcud resurslardan səmərəli istifadəsi dünyanın qabaqcıl ölkələri üçün xarakterikdir. Bu resurslar sistemində tədqiqatçıların yaradıcılıq potensialı xüsusi rol oynayır. O, yalnız elmi tədqiqatlarda deyil, həmçinin ixtiraçılıq fəaliyyətində, rəqabətə davamlı yüksək texnoloji məhsulların yaradılmasında da həyata keçirilir.

Dövlət səviyyəsində elmi-texniki və innovasiya fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün bir sıra əqli mülkiyyət (ƏM) göstəriciləri istifadə edilir. Əqli mülkiyyətin inkişafı və istifadəsi yönündə dəstək göstərən Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatı (ÜƏMT) dünya ictimaiyyətinə üzv ölkələr üzrə ƏM, o cümlədən sənaye mülkiyyəti üzrə vacib göstəriciləri təqdim edir. Ölkələrarası müqayisə məqsədi ilə 2001-ci ildən etibarən ÜƏMT-nin göstəriciləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) İnkişaf Proqramının İnsan İnkişafı Hesabatlarında (Human Development Reports) istifadə edilmişdir.

Bəlli olduğu kimi, sənaye mülkiyyəti əqli mülkiyyətin bir növünə aiddir. İxtiralar, faydalı modellər, sənaye nümunələri, coğrafi göstəricilər, əmtəə nişanları və

s. sənaye mülkiyyətinə aiddir. Sənaye mülkiyyətinin xarakteristikası və müqayisəli təhlili üçün bu sahədə mütəxəssislər tərəfindən qəbul olunmuş mütləq və nisbi göstəricilər istifadə edilir. Patentın alınması üçün iddia müraciətlərinin sayı, o cümlədən yerli (rezident) və xarici (qeyri-rezident) iddiaçılar tərəfindən verilmiş iddia sənədləri; yerli və xarici ərizəçilər tərəfindən alınan patentlərin sayı; ilin sonunadək qüvvədə olan patentlərin sayı; lisenziya müqavilələrinin sayı və s. bunların hamısı ən vacib mütləq göstəricilərə aiddirlər. İxtira aktivliyi əmsalı, özünü təmin etmə əmsalı, texnoloji asılılıq əmsalı, ixtira potensialının reallaşma əmsalı, 1 iddia sənədində olan tədqiqatçıların sayı, elmi tədqiqatlara xərclənən 1 mln. ABŞ dollar olan iddia sənədlərinin sayı və s. bunların hamısı nisbi göstəricilərə aiddirlər.

Tədqiqatımızda yuxarıda qeyd olunan göstəricilərin bu kimi iqtisadi təhlil üsulları istifadə olunmuşdur: innovativ inkişafın institusional şərtlərinin əsaslandırılmasında – sistemli yanaşma; sənaye mülkiyyətinin əsas meyarlarını müəyyənləşdirmək üçün – struktur-funksional üsul; milli və beynəlxalq təcrübədə ƏM-in qorunmasında rejimlərin qiymətləndirilməsi üzrə yanaşmaların sistemləşdirilməsində – müqayisəli təhlil;

Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafı indikatorlarının eyniləşdirilməsində – təhlil və sintez; sənaye mülkiyyətini təşkil edən kəsiminə dair statistik məlumatların işlənməsində – iqtisadi-riyazi və statistik yanaşma; sənaye mülkiyyətinin göstəriciləri arasında asılılığın müəyyən edilməsində – inteqral qiymətləndirmə və dinamik reqressiya üsulları; riyazi asılılığın əyrisinin tərtib edilməsində – struktur modelləşdirmə və qrafik üsul; SWOT təhlil.

Məlumdur ki, ixtira təbiətin qüvvələrini idarə etmək üçün insanlar tərəfindən icad edilən vəsaitdir ki, onun köməyi ilə insan həyatının hər hansı bir sahəsində yaranan problemlər yeni üsullarla həll olunur. Cədvəl 1 və Diaqram 1-də 2010-2019-cu illər ərzində Azərbaycanda ixtiraçılıq fəaliyyətinin mütləq göstəricilərinin dinamikası göstərilir. Cədvəllərdə gördüyümüz kimi, ixtiralara patentlərin verilməsi üçün yerli (rezident) iddia sənədlərinin sayı 258 vahiddən (2010-cu il) 147-ə (2019-cu il) qədər azalmışdır. 2012-2013-cü illərdə onların sayı bütün dövr üçün ən az həddə olmuşdur – 132. Qeyri-rezidentlər tərəfindən ixtiralara patentlərin verilməsi üçün təqdim olunan iddia sənədlərinin sayı çox azdır, illər üzrə 9-29 vahid həddində dəyişir.

Nəzərdən keçirilən dövr ərzində rezidentlərə ixtiralara verilən patentlərin sayı 124-dan 86-ə düşmüşdür.

2010-2019-cu illərdə rezidentlər tərəfindən ixtira patentini üçün 1656 iddia sənədi qəbul edilmiş, onlardan cəmi 907 ixtiraya patent verilmişdir. Beləliklə, rezidentlərin ərizələrinin 54,7%-i təmin edilmiş, başqa sözlə təxminən hər iki müraciətdən birinə patent verilmişdir.

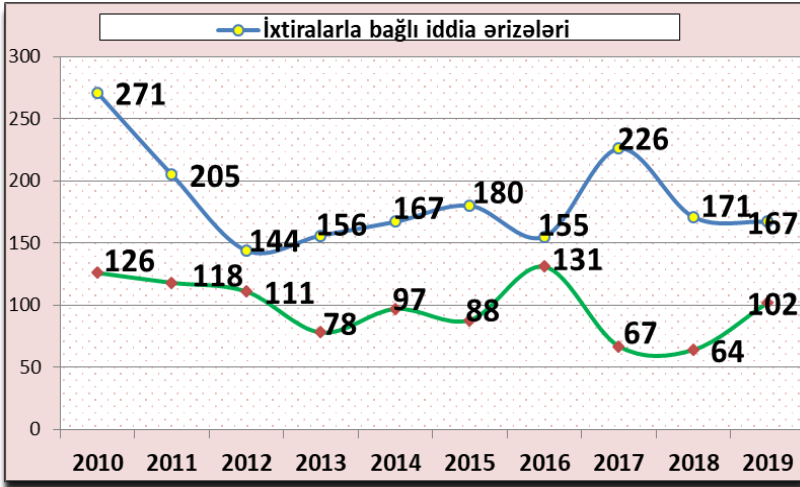
SWOT-analizin nəticələrinə əsasən, yerli ixtiraçılar ixtiralarını əsasən Azərbaycanda patentləşdirməyi üstün tuturlar, çünki onların çoxunun ixtirası yalnız ölkə daxilində yeni sayılır və yerli bazarlara yönəldilmişdir. Nəticədə də yerli iddiaçılar beynəlxalq patent aktivliyində aşağı yer tuturlar. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan bazarının yeni texnologiyalara və dünya səviyyəli texniki həllərə olan ehtiyacları xarici nümunələr hesabına ödənilir.

Azərbaycan üzrə (2010-2019-cu illər) ixtiralarla bağlı mütləq göstəricilərin dinamikası

Göstəricilər	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. İddia sənədləri, ümumi (əđ.), o cümlədən:	271	205	144	156	167	180	155	226	171	167
- yerli (rezident)	258	196	132	132	143	151	136	206	155	147
- xarici (qeyri-rezident)	13	9	12	24	24	29	19	20	16	20
2. Verilən patentlərin sayı, ümumi (əđ.), o cümlədən:	126	118	111	78	97	88	131	67	64	102
- yerli (rezident)	124	109	105	73	92	86	116	63	53	86
- xarici (qeyri-rezident)	2	9	6	5	5	2	15	4	11	16
- o cümlədən PCT proseduruna əsasən									9	15
3. Qüvvədə olan patentlər, ümumi (əđ.):	496	451	289	248	288	203	345	236	253	236
- o cümlədən PCT proseduruna əsasən									43	50
4. Lisenziya müqavilələri (əđ.)	1	-	4	-	1	-	-	2	-	-

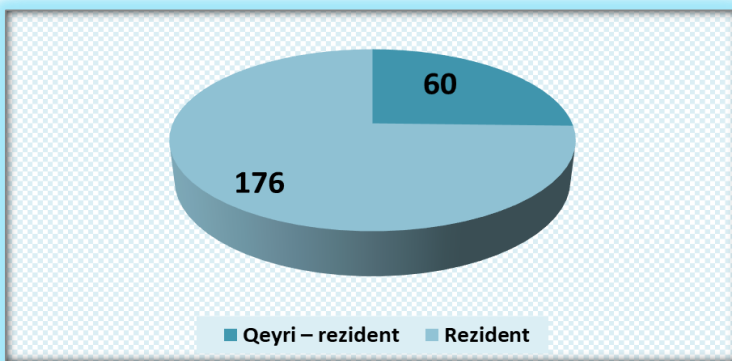
Diaqram 1

Azərbaycan üzrə (2010-2019-cu illər)
ixtirlarla bağlı göstəricilərin dinamikası

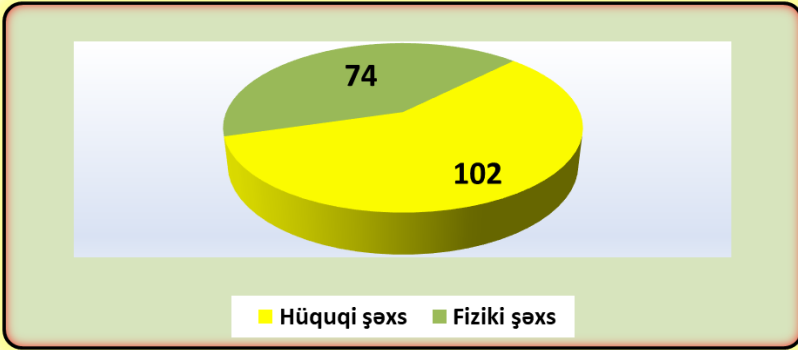
Diaqram 2

Azərbaycan üzrə 2019-cu ildə qüvvədə olan
ixtira patentlərinin paylanması

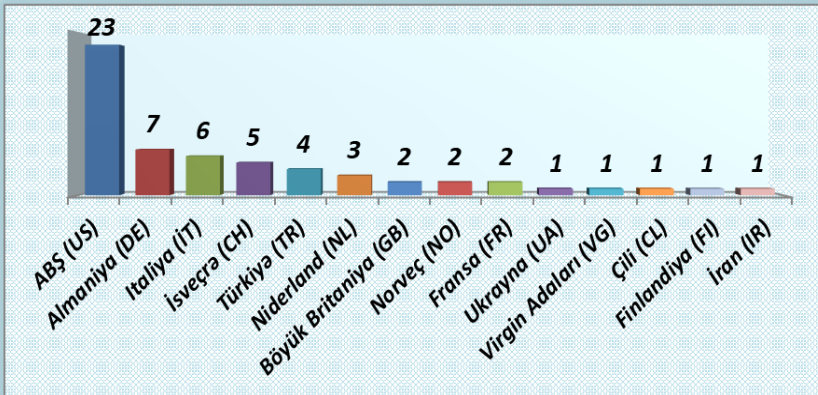
Diaqram 3

Azərbaycan üzrə 2019-cu ildə rezidentlərin qüvvədə olan ixtira patentlərinin paylanması

Diaqram 4

2019-cu ildə qeyri-rezidentlərin qüvvədə olan ixtira patentlərinin ölkələr üzrə paylanması (milli ofis)

Patent almaq üçün təqdim edilən ixtira iddia sənədləri ilə orta verilmə dövrünü hesablamaq üçün Spirmen ranq korrelyasiya metodundan istifadə edilir.

Patent almaq üçün təqdim edilən iddia sənədləri ilə patentin orta statistik verilmə dövrü arasındakı korrelyasiyanı müəyyən etmək üçün Spirmen ranq korrelyasiya əmsalından istifadə edirik:

$$p = 1 - \frac{6 \times (d^2)}{n \times (n^2 - 1)}$$

Aşağıdakı dörd ehtimal (fərziyyə) üzrə 2010-2019-cu illərdə Spirmen ranq korrelyasiya əmsalını hesablayırıq:

a) iddia sənədinə əsasən, həmin il ərzində patent alınmışdır;

b) iddia sənədinə əsasən, növbəti il ərzində patent alınmışdır (laq 1 il);

c) iddia sənədinə əsasən, 1 ildən sonra patent alınmışdır (laq 2 il).

d) iddia sənədinə əsasən, 2 ildən sonra patent alınmışdır (laq 3 il).

"a" ehtimalına əsasən, ranq korrelyasiya əmsalı -0,13 təşkil edir, yəni əks mənfi zəif korrelyasiya mövcuddur. Bu nəticə göstərir ki, bir göstəricinin dəyərinin artması ilə digər göstəricinin dəyəri azalır. Faktiki olaraq, onlar arasındakı korrelyasiyanı izləmək mümkün deyil.

"b" ehtimalına əsasən, ranq korrelyasiya əmsalı 0,43 təşkil edir, yəni orta düz korrelyasiya mövcuddur.

"c" ehtimalına əsasən, ranq korrelyasiya əmsalı 0,36 təşkil edir, yəni "b" ehtimalındakı kimi orta düz korrelyasiya mövcuddur.

"d" ehtimalına əsasən, ranq korrelyasiya əmsalı -0,39 təşkil edir, yəni əks mənfi orta korrelyasiya mövcuddur. Bu nəticə bir göstəricinin dəyərlərinin artması ilə digərinin dəyərlərinin müvafiq olaraq, azalmasını göstərir. Faktiki olaraq, onlar arasındakı korrelyasiyanı izləmək mümkün deyil.

Hesablamaların nəticələrinə əsaslanaraq, demək olar ki, "b" və "c" ehtimalına əsasən ranq korrelyasiya (asılılıq) əmsalı ilə təqdim edilən iddia sənədlərin sayı və verilən ixtira patentlərinin sayı orta düz korrelyasiyaya malikdir, növbəti il və ondan sonrakı il üçün başqa sözlə desək, bir və ya iki il laq ilə göstərilir. "a" və "d" ehtimalında Spirmen ranq korrelyasiya mənfidir, faktiki olaraq, onlar arasındakı korrelyasiyanı izləmək mümkün deyil, bu göstəricilər arasında bir əlaqənin olmamasını, müvafiq olaraq eyni ildə və ya iki il sonra patent almaq ehtimalının olmamasını göstərir.

Beləliklə, mövcud olan bir illik və iki illik laqların korrelyasiyası (asılılıq) milli ofisdə ixtiralar üçün patent müraciətinə baxılma müddətinin 12-24 ay olduğunu göstərir. Belarusda iddia sənədi daxil olmasından, pa-

tent alınmasına qədər olan müddət 18 ay; Rusiyada 12-18 ay; Ukraynada 12-24 ay təşkil edir. ABŞ-da ixtira üçün patentləşdirmə müddəti ortalama olaraq 3-5 il təşkil edir. Yuxarıda göstərilənlərə əsaslanaraq, qeyd etmək olar ki, ixtiralara patent verilməsi üçün iddia sənədlərinin müddəti Azərbaycanda, dünyada qəbul olunmuş orta statistik müddətə uyğundur.

İxtira üçün verilmiş iddia sənədinin baxılma sürətinə bir çox amillər təsir edir: keyfiyyətli tərtib olunmuş iddia sənədi, ideyanın təqdim olunmasının aydınlığı, mövzusunun mürəkkəbliyi. İddia ərizəsinin materiallarında çatışmazlıqlar aşkar olunduqda və ya ixtira obyekti patentləşmə şərtlərinə uyğun gəlmədikdə ekspertiza tərəfindən göndərilən sorğu ilə əlaqədar ərizənin baxılması müddəti uzana bilər.

Qüvvədə olan ixtira patentlərin sayı 2010-cu ildəki 496-dan 2019-cu ildə 236-ya azalma tendensiyası müşahidə olunur, bu da ixtiraçıların mühafizə sənədlərinin qüvvədə saxlanılma maraqlarının olmamasını və mövcud patentlərə tələbatın zəif olmasını sübut edir.

Qüvvədə olan 236 ixtira patentindən 176 rezidentlərin və 60 qeyri-rezidentlərin payına düşür (Diaqram 2). Rezidentlərdən 74-ü fiziki, 102-i isə hüquqi şəxslərdir (Diaqram 3). Hüquqi şəxs rezidentlərin qüvvədə

olan patentlərinin sayı keçən illə müqayisədə 125-dən 102-ə qədər azalmışdır. Hüquqi şəxslər sırasında Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) elmi-tədqiqat institutlarını və Təhsil Nazirliyinin universitetlərini qeyd etmək olar: müvafiq olaraq 55 və 22 ixtira patenti (Cədvəl 2). Qüvvədə olan patentlərin sayı AMEA-nın elmi-tədqiqat institutları üzrə il ərzində 38 patentə qədər azalmışdır.

Cədvəl 2

2019-cu ildə Azərbaycanın təşkilatlar üzrə qüvvədə olan ixtira patentlərinin siyahısı

№	Təşkilatların adı	İxtiraların sayı
1	AMEA	55
	Akad. Y.H.Məmmədəliyev ad. Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu	11
	Akad. M.F.Nağiyev ad. Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	11
	Akad. Ə.M Quliyev ad. Aşqarlar Kimyası İnstitutu	16
	Polimer Materialları İnstitutu	8
	Radiasiya Problemləri İnstitutu	4
	Fizika İnstitutu	3

	Geologiya və Geofizika İnstitutu	2
2	<i>Təhsil Nazirliyi</i>	22
	Bakı Dövlət Universiteti	10
	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	9
	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	1
	Azərbaycan Texniki Universiteti	2
3	Milli Aviasiya Akademiyası	6
4	Azərbaycan Dövlət Dəniz Akademiyası	1
5	Neftqazemitədqiqatlayihə İnstitutu	9
6	Azərbaycan Elmi-Tədqiqat və Lahiyyə-Axtarış Energetika İnstitutu	2
7	"Biyən Products" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti	4
8	Azərbaycan Dövlət Əməyin Mühafizəsi və Təhlükəsizlik Texnikası Elmi-Tədqiqat İnstitutu (AzDƏMTTETİ)	1
9	"Bakı Neft Maşınqayırma Zavodu" Törəmə Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	1
10	Azərbaycan Hidrotexnixnika və Meliorasiya Elm-İstehsalat Birliyi	1

Əlavə 2-də hüquqi şəxslər – rezidentlər və sahib olduqları patentlərin adları göstərilib.

Qüvvədə olan ixtira patentlərin sahibi olan qeyri-rezident hüquqi şəxslər əsasən Azərbaycanın karbohidrogen ehtiyatlarının işlənməsi üzrə müqavilələrdə iştirak edən neft şirkətləridir. 2019-cu il üçün qeyri-rezidentlərin qüvvədə olan ixtira patentlərinin əksəriyyəti 23-ü ABŞ, 7-si Almaniya, 6-sı İtaliya sahiblərinə aiddir (Diaqram 4).

Milli patentin etibarlılığı ərazi ilə məhdudlaşdığı üçün ixtiranın eyni zamanda bir neçə ölkədə qorunması məqsədilə PCT patentindən (Patent Cooperation Treaty – Patent Əməkdaşlıq Sazişi) istifadə olunur.

Patent Əməkdaşlıq Sazişi – patent hüququ sahəsində beynəlxalq müqavilədir, 1970-ci ildə bağlanmışdır. Bu müqavilə bir neçə ölkədə ixtiraların qorunması tələb olunduqda və qorumanın daha asan, daha qənaətcil olmasını təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Patent Əməkdaşlıq Sazişi sistemində Azərbaycan da olmaqla (1995-ci il) 150-dən çox ölkə daxildir. Qeyd etmək lazımdır ki, beynəlxalq ərizənin verilməsi bütün ölkələrdə qorunan beynəlxalq patentin alınması deyildir, qoruma sənədi yalnız ərizəçinin seçdiyi ərazilər üçün verilir. Azərbaycanda 2019-cu ilin sonunda PCT

sistemi üzrə 50 qüvvədə olan ixtira patent olmuşdur (Diaqram 5).

Avrasiya patenti Azərbaycan, Ermənistan, Belarus, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Moldova, Rusiya Federasiyası, Tacikistan, Türkmənistan ərazisində qüvvədədir və qərarı Moskvada yerləşən Avrasiya Patent Təşkilatı (APT) tərəfindən verilir. 2019-cu ilin sonunda azərbaycanlı ixtiraçıların aktivində 75 qüvvədə olan Avrasiya patenti olmuşdur (Diaqram 5).

Beləliklə, mütləq göstəricilərin ixtira aktivliyini ölkəmizdə təhlil etdik, indi isə keçid əlaqə nisbi göstəricilərin analizinə.

Ixtira aktivliyi əmsalı 10 min əhali sayına nisbətə yerli iddiaçılar tərəfindən patent iddiaların sayını təşkil edir. 2010-2019-cu illər ərzində ixtira aktivlik əmsalında 0,29-dan 0,15-ə qədər azalma müşahidə olunur (Diaqram 6). Ümumi göstəricinin azalması, təqdim edilən ixtira iddia sənədlərinin 258-dən 149-a qədər azalması ilə əlaqəlidir (ölkə əhalisinin sayında ciddi dəyişiklik olmayıb). 2017-ci daxil olunmuş ixtira iddia sənədlərinin sayı əvvəlki illərə nisbətən 206-a qədər yüksəlmiş, ona uyğun olaraq 0,21 əmsala qədər artmışdır.

Özünü təmin etmə əmsalı – milli ofisə verilən yerli iddiaçılar tərəfindən patent iddialarının sayının ümumi

patent iddialarına nisbətidir. 2019-cu ildə özünü təmin etmə əmsalı 0,89 təşkil etmişdir. Özünü təmin etmə əmsalı baxılan dövrdə nisbətən sabitdir və illər ərzində 0,84-0,96 aralığında dəyişir (Diaqram 7).

Texnoloji asılılıq əmsalı – xarici və yerli iddiaçılar tərəfindən ölkədə verilən iddiaların sayına nisbətidir. 2019-cu ildə əmsalın dəyəri 0,12 təşkil etmişdir (Diaqram 8). Baxılan dövrdə texnoloji asılılıq əmsalı 0,05 (2010-2011-ci illər) ilə 0,19 (2015) arasında dəyişir. Məlum olduğu kimi, əmsalın nə qədər yuxarı olması ölkənin formal olaraq “texnoloji asılılığının” yüksək olmasını göstərir. Bu göstəricinin aşağı olması ölkənin müstəqil olmamasına dəlalət eləmir, xarici iddiaçılar patentlərinin köçürülmə riskinin az olması səbəbi ilə qorunmanı zəruri saymırlar və ya onların patentləri həmin bazarda təmsil olunmur.

Özünü təmin etmə və texnoloji asılılıq əmsalları müəyyən mənada birbirilərini təkrarlayırlar onların hesablanması faktiki olaraq, eyni göstəricilər istifadə edilir.

Ölkələrarası ixtiraçılıq fəaliyyətinin nəticələrini daha düzgün müqayisə etmək üçün göstərici kimi – bir iddia üzrə tədqiqatçıların say nisbəti istifadə olunur. O 1 illik laqla hesablanır – yəni ötən ildəki tədqiqatçıların

sayının növbəti ildəki patent iddialarının sayına olan nisbətidir. Göstərilmiş 1 illik laq ixtira patentinin ortalama baxılma müddətini nəzərə alaraq tətbiq olunur. Ölkədə bir patentdə olan tədqiqatçıların sayında kəskin dəyişmə tendensiyası izlənilir: 2010-cu ildə 42,6-dan, 2016-cı ildə 118,4-ə çatmışdır. Bu, ölkədəki tədqiqatçıların sayının illər üzrə əhəmiyyətli dəyişməsi ilə əlaqəlidir (11,0-16,3 min nəfər) və təbii ki, rezidentlər tərəfindən ixtira üzrə iddia sənədlərinin sayından asılıdır. 2019-cu ildə tədqiqatçıların sayı bir ixtira iddia sənədinə əsasən, 96,6 adam təşkil edir (Diaqram 9).

Eyni qayda ilə bir iddia sənədi üzrə tədqiqatlarla məşğul olanların sayı hesablanır (adam). Həmin göstərici 2019-cu ildə bir ixtira iddia sənədi üçün 234,9 adam təşkil etmişdir.

Növbəti nisbi göstərici – elmi-tədqiqat və təcürbi-konstruktor işlərinə (ETTKİ) xərclənən 1 mln. ABŞ dollarına düşən rezidentlərin ixtira patent iddia sənədlərinin sayıdır. Həmin göstəricini hesablamaq üçün 1 illik laq istifadə olunur, yəni ötən ildəki ETTKİ-ə olan xərclərin növbəti ildəki patent iddialarının sayına nisbəti götürülür. Göstərilmiş 1 illik laq ixtira patentinin ortalama baxılma müddətini nəzərə alaraq tətbiq olunur. Bir milyon ABŞ dolları ETTKİ xərclərinə rezidentlərin ix-

tira patent iddia sənədlərinin sayı və hər iddia sənədinə düşən tədqiqatçıların göstəricisi kimi kəskin dəyişməyə məruz qalır. Bir milyon ABŞ dollar ETTKİ xərcləri üçün 0,9 rezidentlərin ixtira patent ərizəsindən 2,5 vahidə qədər dəyişir (Diaqram 10). Bu dəyişikliklər ildən-ilə 164,9 milyon ABŞ dollardan (2014-cü il) 80,8 milyon dollara (2016-cı il) qədər ETTKİ xərclərinin dəyişməsi ilə bağlıdır. 2019-cu ildə həmin göstərici bir iddia sənədinə 1,7 milyon ABŞ dollar təşkil etmişdir. Patent iddia sənədlərinin sayı ETTKİ-nin xərcləri ilə birbaşa əlaqəlidir. ETTKİ-nə yüksək investisiyalar xərcləyən ölkələr çox sayda patent iddia sənədinə malikdilər.

İxtiraçılıq potensialının reallaşması əmsalı: verilən patentlərin və təqdim olunan iddiaların nisbətidir. İxtiraçılıq potensialının reallaşması əmsalının dəyəri ildən-ilə nəzərə çarpan dərəcədə dəyişir. Belə ki, 2016-cı ildə 0,85 təşkil edirdi və 2017-ci ildə 0,31 qədər azaldı. 2019 -cu ildə bu əmsal 0,58 təşkil etdi. (Diaqram 11).

Analoji göstəricilərin hesablanması verilən patentlərə də şamil olunur. İxtira və patent aktivliyi göstəriciləri 2010-2019-cu illər üzrə Diaqram 6-11-də verilmişdir.

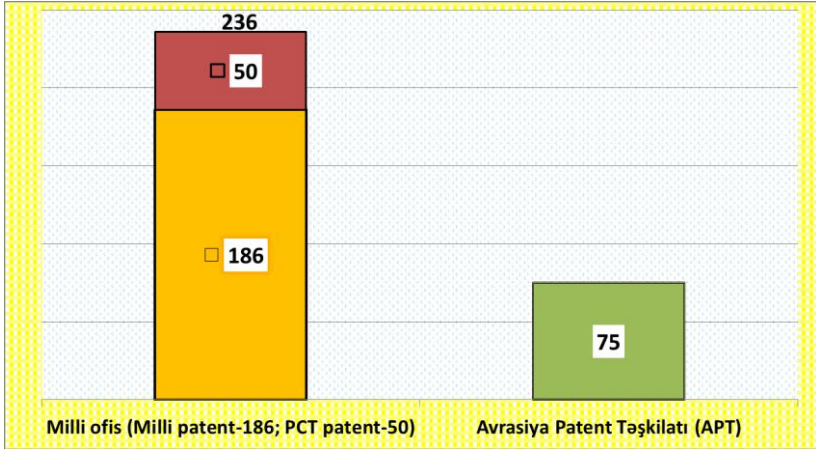
Keçirdiyimiz təhlildən belə nəticəyə gəlmək olar ki, ETTKİ-nin maliyyəşməsinin və tədqiqatçıların sayının

nisbətən azalmasına baxmayaraq, ixtira və patent aktivliyi ümumən saxlanılır. Bununla yanaşı, mövcud olan problemlər tədqiqatçıların ixtira və patent aktivlik potensialının daha dolğun reallaşmasına mane olur. Belə ki, milli iqtisadiyyat üçün əqli mülkiyyət obyektlərinə aşağı tələbat səciyyəvidir. Bununla yanaşı, mövcud qanunvericilikdə, həmçinin vergi məcəlləsində əqli mülkiyyət nəticələrinin qeyri-maddi aktiv kimi qeydiyyatı alınması hətta böyük şirkətlərdə belə nəzərdə tutulmayıb, bu isə xarici təcrübəyə uyğun deyil. Bütün bunlar stimül çatışmazlığına gətirib çıxarır, tədqiqatçılarda sıx yaradıcılıq fəaliyyətini reallaşdırmaq üçün motivasiyalarının azalmasına səbəb olur. Xarici ölkələrdə ixtira patentinin qeydiyyatı və qüvvədə saxlanılma haqlarının yuxarı olması da vəziyyəti daha da çətinləşdirir.

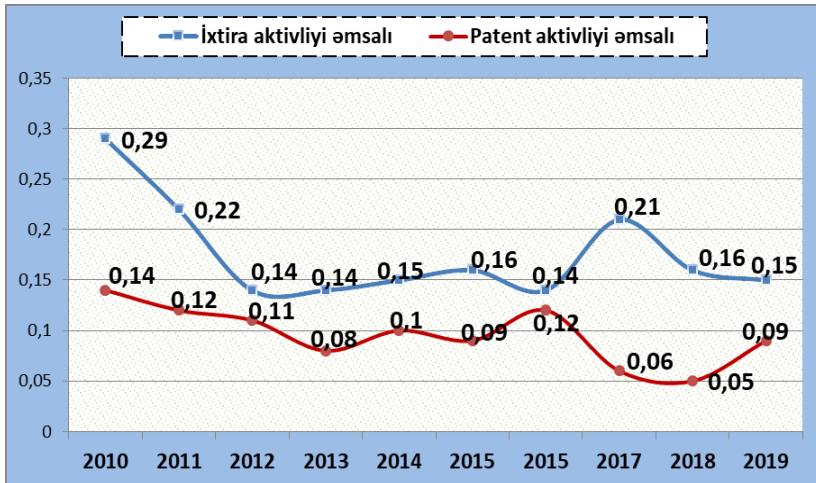
Diaqram 5

Azərbaycan üzrə 2019-cu ildə qüvvədə olan ixtira patentlərinin paylanması

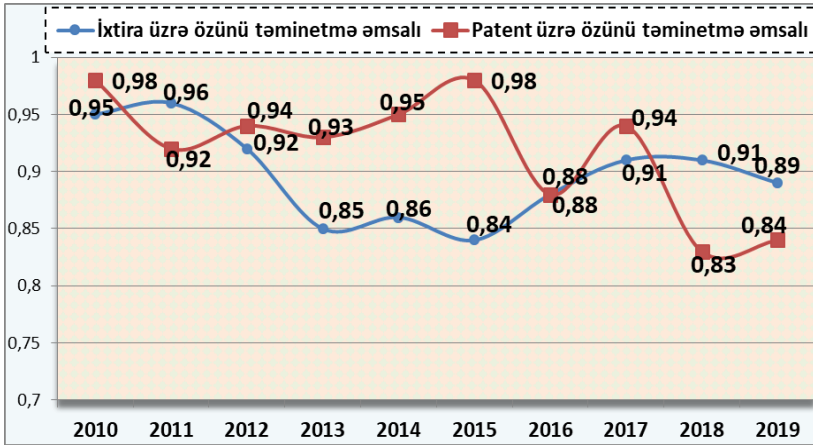
Diaqram 6

Azərbaycan üzrə (2010-2019-cu illər) ixtira və patent aktivliyi əmsalları

Diaqram 7

Azərbaycan üzrə (2010-2019-cu illər) ixtira və patent özünü təmin etmə əmsallarının dinamikası

Diaqram 8

Azərbaycan üzrə (2010-2019-cu illər) ixtira və patent texnoloji asılılıq əmsallarının dinamikası

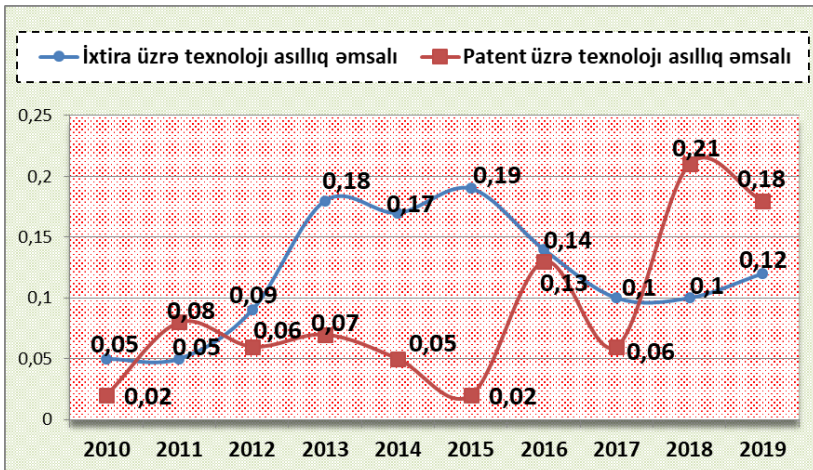

Diagram 9

2010-2019-cu illər üzrə bir iddia sənədinə və bir patentə olan tədqiqatçılarnın sayı

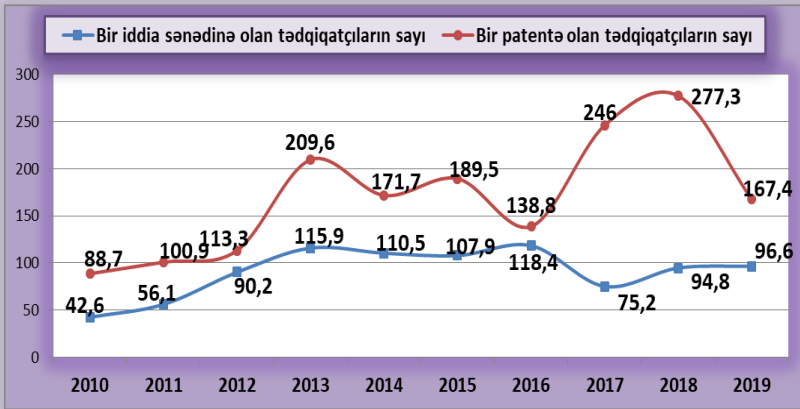
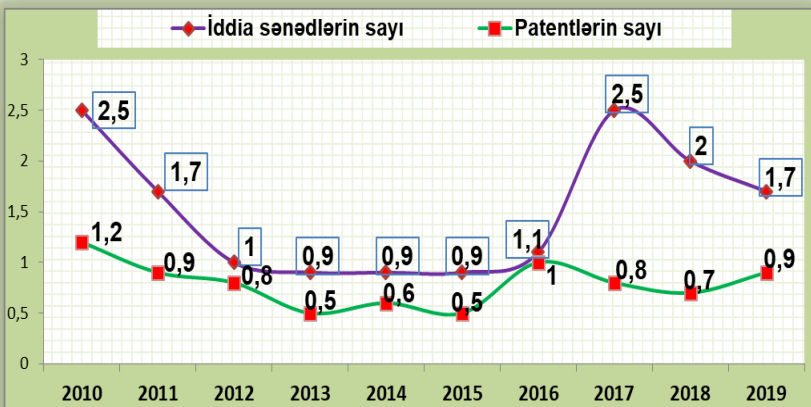

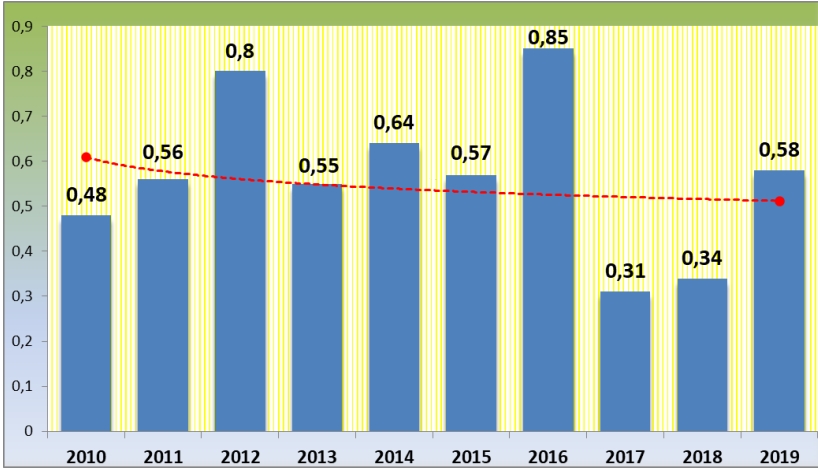
Diagram 10

2010-2019-cu illər üzrə ETTKİ-ə xərclənən 1 mln. ABŞ dollar olan iddia sənədlərinin və patentlərin sayı

Diagram 11

**Azərbaycan üzrə (2010-2019-cu illər)
ixtiraçılıq potensialının reallaşdırılması əmsalının
dinamikası və maili trend**

Tədqiqatçıların ixtiraçılıq və patent fəallığından tam istifadə həm elmi və texnoloji cəmiyyətin potensialını və daxili ehtiyatlarını, həm də hakimiyyət, elmi, texnoloji və innovativ inkişafı idarəetmə orqanlarının müvafiq institutlarını, eləcə də sənaye, kommersiya və maliyyə strukturlarını səfərbər etmək şərti ilə reallaşdırmaq mümkündür. "İnnovasiya fəaliyyəti haqqında", "İxtira fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunları və digər normativ-hüquqi aktlar hazırlanıb, qəbul olunmalıdır.

Nəticədə qeyd etmək lazımdır ki, tədqiqat işinin spesifik xüsusiyyətinə və nəticələrinə görə, ƏM potensialı öyrənilmə, qiymətləndirmə, tənzimləmə və idarəetmənin mürəkkəb bir obyektidir, buna görə qiymətləndirmə göstəricilərinin müxtəlif növlərini istifadə etmək məqsədə uyğundur. Elmi-texniki və innovasiya fəaliyyətinin monitorinqi və səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunan ƏM indikatorlarının təhlili elmi əsaslandırılması qeyri-maddi aktivlərin idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsinə kömək etməli, həmçinin milli iqtisadiyyatı yerli mal və xidmətlərin rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsinə stimullaşdırmalıdır.

2. Azərbaycanın texnoloji profili (patent landşaftı)

Texnoloji profil və ya patent landşaftı əyani, vizual şəkildə patent məlumatlarından əldə edilmiş göstəricilərə əsaslanaraq, texnologiyanın inkişafının cari vəziyyətini qiymətləndirməyə imkan verən bir hesabatdır. Patent landşaftı tədqiqat fəaliyyətinin vəziyyətinin aktivliyini təhlil etməyə imkan yaradır və müvafiq olaraq tədqiqat fəaliyyətinin istiqamətlərini seçmək, tənzimləmək qərarı verir. Həmçinin texnoloji profil üzrə hansı ölkələrin elmin hansı sahəsində öndə getdiyinə baxmaq mümkündür.

Xarici ölkələrdə “patent landşaftı” termini təsvir etmək üçün “patent lands-caping” və “patent mapping” terminlərindən istifadə olunur. “Patent landscaping” anlayışı ÜƏMT tərəfindən müəyyən bir ölkədə, müəyyən bir regionda və global səviyyədə konkret texnologiya üçün ƏM obyektləri bazarında vəziyyətin araşdırılması və təsvir olunması üzrə vasitə kimi qəbul edilir. Avropa Patent Təşkilatı “patent mapping” patent sənədlərinin mətninin təhlilinin nəticələrinin vizuallaşdırılmasını müəyyənləşdirir. Bu vasitə böyük həcmdə məlumatların işlənməsinə və qiymətləndirilməsinə imkan yaradır.

Patent landşaftlarından istifadə edilə bilər: dövlət innovasiya siyasətinin müxtəlif sahələrinin formalaşmasında; təsərrüfat subyektlərinin innovativ fəaliyyətinin strateji planlaşdırılmasında; elmi-tədqiqat sahələrinin müəyyənləşdirilməsində; inkişaf istiqamətlərini seçərkən, mövcud texnologiyaları başa düşmək üçün; əqli fəaliyyətin nəticələri baxımından hədəf tədqiqatların müəyyənləşdirilməsində, dövlət proqramlarında ETTKİ-nin maliyyələşdirilməsinin planlaşdırılması; ETTKİ dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən tədqiqat və inkişaf üçün seçim meyarlarının müəyyənləşdirilməsində və s. istifadə edilə bilər.

Patent landşaftı qərar qəbuletmə prosesini sürətləndirməklə yanaşı, həmçinin onun keyfiyyətini də artırmağa imkan verir. Patent landşaftlarını iki qrupa ayırmaq olar: ilkin və strateji. Tədqiqatın erkən mərhələlərində ilkin landşaftlar yaradılır. Bunlar elmi-tədqiqat işlərinin istiqamətini, əqli fəaliyyətin gələcək nəticələrinin kommersiyalaşdırılması imkanlarını və potensial risklərin müəyyənləşdirilməsinə kömək edir. Bu cür landşaftların yaradılması yeni texnologiyaların yaradıcıları üçün lazımlıdır. Strateji landşaft rəqabət mühitində düzgün yerləşdirilməsini və hüquqi risklərin idarə edilməsini tə-

min etmək məqsədi daşıyır. Bu xəritələrin ən çox faydasını tədqiqatın son mərhələsində görürük.

Məlumatların vizual təqdimatı yalnız gözəl şəkilləri, rəqəmləri görmək demək deyildir həm də tez bir zamanda qanunauyğunluğu aşkara çıxarmağa, prioritetləri görməyə yardımçı olur. Bir şəkil min söz əvəz etmək, qısa müddətdə böyük miqdarda məlumat vermək iqtidarındadır. Diaqramlar və qrafiklərdən istifadə edərək, istiqaməti və inkişaf meyillərini vurğulaya, nümunələri müəyyənləşdirə, fərqli nəticələri müqayisə edə bilərsiniz. Nəzərə almaq lazımdır ki, patent landşaftları mövcud vəziyyətləri əks etdirir. Texnologiya inkişaf etdikcə və rəqabət mühiti dəyişdikcə vəziyyət dəyişəcək.

Ölkənin texnoloji profilini təqdim etməyin ən sadə üsulu, Beynəlxalq Patent Təsnifatına (BPT) uyğun olaraq, Azərbaycan ixtiraçılarının mövcud patentlərinin paylanmasıdır. Bildiyiniz kimi, BPT Strasburq Sazişi ilə müəyyən edilib və patent təsnifatının iyerarxik şəkildə qurulmuş bir sistemdir. BPT, patent sənədlərinin beynəlxalq səviyyədə təsnifləşdirilməsi üçün bir vasitə kimi, patent idarələrini və patent sənədlərini axtaran digər istehlakçıların yeniliyini müəyyənləşdirmək və ixtiraçının iddia edilən texniki həllinə verdiyi töhfəni qiymətləndirmək üçün təsirli bir vasitədir. BPT qorunma sənədləri ilə

mümkün olan bütün bilik sahələrinin obyektlərini əhatə edir. Təsnifat səkkiz hissəyə bölünür, hər biri A hərfindən N hərfinə kimi latın əlifbasının baş hərfi ilə göstərilir. Bölmələr iyerarxiyada ən yüksək səviyyəni təmsil edir, bölmələrin hər biri indekslərlə göstərilməyən bölmələrdən ibarətdir. Bölmələr aşağıdakı adlara malikdir (cədvəl 3-ə baxın).

Cədvəl 3

Beynəlxalq Patent Təsnifatı

Bölmənin göstəricisi	Bölmənin adı	Siniflər
A	İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	Kənd təsərrüfatı; qida məhsulları; tütün; şəxsi və ev əşyaları; səhiyyə; xilasetmə xidməti; əyləncə
B	Müxtəlif texnoloji proseslər; nəqletmə	Bölünmə; qarışma; formalaşma; poliqrafiya; nəqletmə; mikro-quruluşlu texnologiyalar; nano texnologiyalar
C	Kimya və metallurqiya	Kimya; metallurqiya; kombinatorial texnologiya

D	Toxuculuq və kağız	Tekstil və onlara oxşar elastik materiallar, digər bölmələrə aid edilməyənlər; kağız
E	İnşaat, mədən işi	İnşaat; torpağın və ya dağ süxurlarının qazıntısı; mədən işi
F	Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri	Mühərriklər və nasoslar; ümumi maşınqayırma; işıqlandırma; istilik; silah və döyüş sursatı; partlama işləri
G	Fizika	Cihazlar; nüvə fizikası və texnikası və onlara aid olan elm sahələri
H	Elektrik	Elektrik

Sonra bölmələr BPT iyerarxiyasının ikinci səviyyəsi olan siniflərə bölünür; daha sonra alt siniflər, qruplar və alt qruplarla davam edir.

Qeyd edək ki, Yaponiya və ABŞ-da BPT-dan əlavə olaraq, öz milli təsnifatlarından istifadə edilir. Bu ölkələrdə verilmiş patentlər iki təsnifat indeksinə malikdir: BPT və milli. Avropa Patent Təşkilatı, BPT ilə uyğunlaşdırılan ECLA təsnifatını istifadə edir. Bu, təxminən 135

min təsnifat kodunu ehtiva edir ki, bu da BPT-dən təxminən iki dəfə çoxdur.

Azərbaycanda BPT başlıqları altında mövcud ixtiralara dair patentlərin paylanmasına nəzər yetirək (Cədvəl 4).

Cədvəl 4

2019-cu ildə Azərbaycanda qüvvədə olan ixtira patentlərinin “Beynəlxalq Patent Təsnifatı” bölmələri üzrə paylanması (milli ofis)

Bölmənin göstəricisi	Bölmənin adı	İxtiraların sayı
A	İnsanın həyatı tələbatlarının ödənilməsi	36
B	Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqliyyat	22
C	Kimya və metallurgiya	94
D	Toxuculuq və kağız	6
E	İnşaat, mədən işi	40
F	Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri	10
G	Fizika	22
H	Elektrik	6
Yekun		236

Təhlil göstərdi ki, 2019-cu ilin sonuna Azərbaycanda (milli ofis) BPT-nin bütün kateqoriyası üçün mövcud 236 ixtiraya verilmiş patentlərdən ən çoxu mütləq mənada C "Kimya və metallurjiya" bölməsinə aiddir. Bu bölmədəki ixtiralara verilən patentlərin sayı növbəti E "İnşaat; mədən işi" bölməsindəkindən 2,3 dəfə çoxdur və üçüncü yeri tutan A bölməsindən "İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi" isə 2,6 dəfə çoxdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, mövcud 236 patentdən 176-sı rezidentlərə aiddir (Cədvəl 5). Rezidentlərin qüvvədə olan patentlərinin BPT rubrikaları üzrə paylanması ümumi mənzərədən bir qədər fərqlidir. Birincisi, C bölmə üzrə "Kimya və metallurjiya" – 82 patent, sonra A "İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi" bölməsi – 33 patent, sonra G "Fizika" bölməsi – 18 patent.

Cədvəl 5

2019-cu ildə Azərbaycanda qüvvədə olan ixtira patentlərinin (milli ofis, rezident) "Beynəlxalq Patent Təsnifatı" bölmələri üzrə paylanması

Bölmənin göstəricisi	Bölmənin adı	İxtiraların sayı
A	İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	33
B	Müxtəlif texnoloji	15

	proseslər, nəqletmə	
C	Kimya və metallurgiya	82
D	Toxuculuq və kağız	6
E	İnşaat, mədən işi	13
F	Maşınqayırma; ışığılandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri	6
G	Fizika	18
H	Elektrik	3
Yekun		176

Qeyri-rezidentlərin ixtiraları BPT rubrikaları üzrə 6, 7, 8-ci cədvəllərdə qüvvədə olan patentlərin milli ofis, Avrasiya Patent Təşkilatı və PCT sistemi üzrə paylanması göstərilir.

Cədvəl 6

2019-cu ildə Azərbaycanda qüvvədə olan ixtira patentlərinin (milli ofis, qeyri-rezident) “Beynəlxalq Patent Təsnifatı” bölmələri üzrə paylanması

Bölmənin göstəricisi	Bölmənin adı	İxtiraların sayı
A	İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	3

B	Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqletmə	7
C	Kimya və metallurqiya	12
D	Toxuculuq və kağız	-
E	İnşaat, mədən işi	27
F	Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri	4
G	Fizika	4
H	Elektrik	3
Yekun		60

Cədvəl 7

2019-cu ildə Azərbaycandan Avrasiya Patent Təşkilatı (APT) üzrə qüvvədə olan ixtira patentlərinin “BPT” bölmələri üzrə paylanması

Bölmənin göstəricisi	Bölmənin adı	İxtiraların sayı
A	İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	34
B	Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqletmə	5
C	Kimya və metallurqiya	12
D	Toxuculuq və kağız	-

E	İnşaat, mədən işi	16
F	Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri	3
G	Fizika	5
H	Elektrik	-
Yekun		75

Cədvəl 8

2019-cu ildə PCT sistemi üzrə qüvvədə olan ixtira patentlərinin “BPT” bölmələri üzrə paylanması

Bölmənin göstəricisi	Bölmənin adı	İxtiraların sayı
A	İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	3
B	Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqliətə	3
C	Kimya və metallurgiya	12
D	Toxuculuq və kağız	-
E	İnşaat, mədən işi	25
F	Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri	2

G	Fizika	3
H	Elektrik	2
Yekun		50

Azərbaycanın texnoloji profilinin daha dolğun mənzərəsini əks etdirmək üçün BPT rubrikalarına uyğun olaraq, milli ofis rezidentlərinin və Avrasiya Patent Təşkilatındaki Azərbaycan ixtiralarının göstəricilərini birləşdirən bir cədvəl təqdim edirik (Cədvəl 9). Qüvvədə olan ixtiraların çoxu “Kimya” – 88, ardınca “Səhiyyə; xilasetmə xidməti; əyləncə” – 54, sonra “Torpaq və ya dağ süxurlarının qazıntısı; mədən işi” – 28 bölmələrinə aiddir.

Cədvəl 9

2019-cu ildə Azərbaycan rezidentlərin qüvvədə olan ixtira patentlərinin “BPT” bölmələri üzrə paylanması

Bölmə	Siniflər	İxtiraların sayı		
		Cəmi	Milli ofis	APT
A. İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	Kənd təsərrüfatı	7	6	1
	Qida məhsulları; tütün	6	6	-
	Şəxsi və ev əşyaları	-	-	-
	Səhiyyə; xilas-	54	21	33

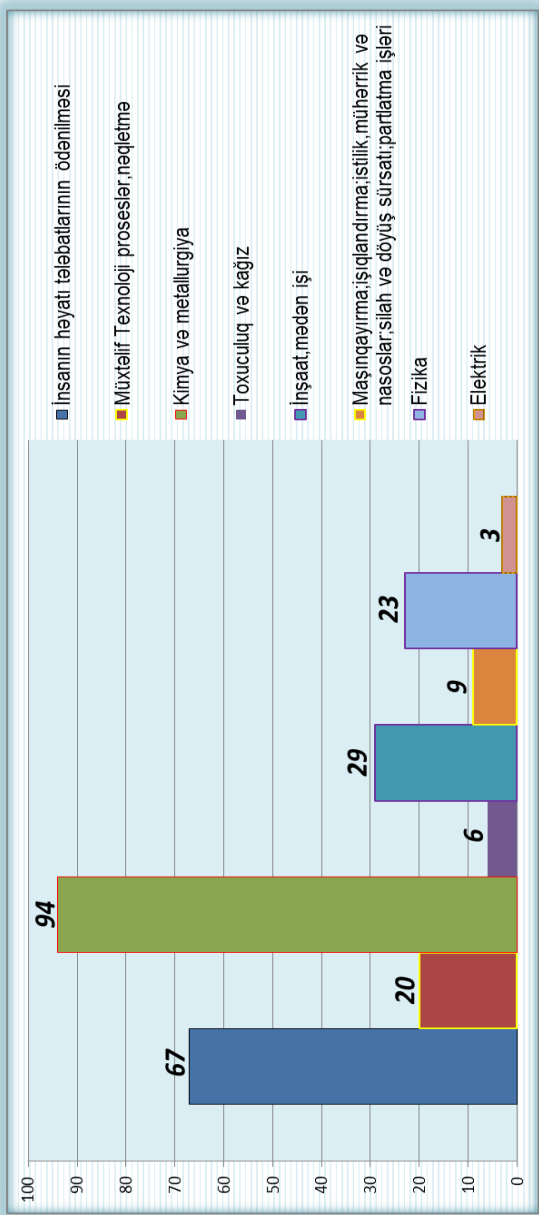

	etmə xidməti; əyləncə			
B. Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqliyyat	Ayırma; qarışdırma	11	10	1
	Formalaşma (təşəkkül)	2	2	-
	Poliqrafiya	-	-	-
	Nəqlətmə	7	3	4
	Mikrostruktur texnologiyaları; nanotexnologiyalar	-	-	-
C. Kimya və metallurgiya	Kimya	88	76	12
	Metallurgiya	6	6	-
	Kombinasiya edilmiş texnologiya	-	-	-
D. Toxuculuq və kağız	Digər siniflərə aid olmayan toxuculuq və ya oxşar elastik materiallar	6	6	-
	Kağız	-	-	-
E. İnşaat; mədən işi	İnşaat	1	1	-
	Torpaq və ya dağ süxurların qazıntısı; mədən işi	28	12	16
F. Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik; mühərrik və nasoslar;	Mühərrik və ya nasoslar	4	3	1
	Ümumi maşınqayırma	2	-	2
	İşıqlandırma;	2	2	-

silah və döyüş sursatı; partlatma işləri	istilik			
	Silah və döyüş sursatı; partlama işləri	1	1	-
G. Fizika	Cihazlar	23	18	5
	Nüvə fizikası və texnika və əlaqəli elm sahələri	-	-	-
H. Elektrik	Elektrik	3	3	-
Yekun		251	176	75

Diagram 12

2019-cu ildə qüvvədə olan ixtira patentlərinin Beynəlxalq Patent Təsnifatı bölmələri üzrə paylanması (*milli ofis (resident) + APT*)

Beləliklə, Beynəlxalq Patent Təsnifatı elmin müxtəlif sahələrində ixtiraları nəzərə alaraq, innovativ texnoloji inkişafın müxtəlif sahələrində ixtiraçılıq fəaliyyətini təhlil etməyə imkan verir. Təhlilin nəticələri göstərir ki, ölkədə yeni texnologiyaların drayveri rolunu “Kimya”; “Səhiyyə; xilasetmə xidməti; əyləncə”; "Torpaq və ya dağ süxurlarının qazıntısı; mədən işi" ixtiralar oynayır (Diaqram 12). Görünən budur ki, məhz bu texnoloji sahələr, ilk növbədə, Azərbaycanda elmi və texnoloji inkişafın və yeni sənaye sahələrinin yaradılması üçün mümkün prioritetlər kimi nəzərdən keçirilməlidir.

3. Faydalı modellər

İxtiralarla yanaşı, intellektual yaradıcılıq fəaliyyətinin mühüm nəticəsi faydalı modeldir. Faydalı model hər-hansı bir qurğunun və ya konstruksiyanın, o cümlədən mürəkkəb aqreqlərin və ya qovşaq hissələrinə aid texniki həlldir. Texniki tərəqqiyə töhfə baxımından faydalı modellərin tərkibindəki yeniliklərin çox əhəmiyyəti olmadığı üçün onlara həmçinin kiçik ixtiralar da deyilir. Faydalı modellərə patent yalnız onların texniki həlli dünya miqyasında yeniliyə malik olduğu və sənayedə tətbiq oluna biləcəyi halda verilir.

Faydalı modellərin hüquqi mühafizəsi heç də ölkələrin hamısında həyata keçirilmir. ÜƏMT-nin məlumatına görə, dünyanın 192 ölkəsindən yalnız 97-də faydalı modellərə patent verilir. Almaniya, Yaponiya, İtaliya, Çin, Rusiyada və s. ölkələrdə faydalı modellərin qorunması həyata keçirilir, hətta sənaye mülkiyyətinin obyektləri qismində faydalı modellərin hüquqi cəhətdən qorunmasını təmin edən ölkələrin sayı getdikcə çoxalır. Bir sıra, hətta ABŞ, İngiltərə, Kanada kimi inkişaf etmiş ölkələrdə faydalı modellər patentlyləşdirilmir. Faydalı modellərin hüquqları mühafizə olunmayan ölkələrin patent sistemində çatışmazlıq var – ixtira səviyyəsi olan yeni texniki həllər 20 illik patent monopoliya-

sı ilə mühafizə olunduğu halda, yaradıcılıq əməyin məhsulu olan, lakin ixtira səviyyəsi olmayan digər yeni texniki həllər ümumiyyətlə mühafizə olunmurlar.

Dünyada ilk olaraq, Faydalı modellər haqqında Qanun 1981-ci ildə Almaniyada qəbul olunub. Belə ki, İmperial məhkəmə göstəriş vermişdir ki, qanun yeniliyi olan, amma tələblərə cavab verən ixtira səviyyəsinə malik olmayan texniki həlləri də mühafizə etməlidir. Almaniyanın ardınca, onun qanunvericilik təcrübəsinə əsaslanaraq, digər dövlətlər də faydalı modellərin qorunmasını tətbiq etməyə başladılar.

Faydalı modellərin hüquqlarının mühafizəsi ÜƏMT-nin 20 mart 1883-cü il tarixli sənaye mülkiyyətinin qorunması üzrə Paris Konvensiyasının (1-ci maddənin 2-ci hissəsi) vasitəsi ilə tənzimlənir və Patent Kooperasiyası haqqında Sazişə (PCT) uyğun olaraq, beynəlxalq tətbiqetmə əsasında həyata keçirilir.

Azərbaycanın patent qanunvericiliyi faydalı modellərin hüququnun qorunmasını təmin edir. Azərbaycanda faydalı modelin hüququ patent ofisinə ərizə verildiyi gündən etibarən on il müddətində patent ilə qorunur.

“Faydalı model” termininə Avstraliyada “kiçik ixtira”, Malayziyada “faydalı innovasiya”, Fransada “fay-

dalıq haqqında şəhadətnamə”, Belçika və Niderlandda “qısa müddətli patent” kimi anlayışların ümumi termini kimi baxıla bilər, hansılar ki, mexanika, elektrik mühəndisliyi, optika sahəsində az əhəmiyyətli ixtiraların qorunma sənədini işarələyir.

Patent vasitəsilə həyata keçirilən faydalı modellərin hüquqi müdafiə mexanizmi ümumi ixtiraların hüquqi müdafiə mexanizmi ilə eynidir, lakin o daha sadə, daha ucuz və daha sürətlidir və bu səbəbdən də faydalı modellərin hüquqi müdafiəsi yenilik və bazar tələblərinə tez reaksiya vermək baxımından strateji rol oynayan kiçik müəssisələr üçün vacibdir.

Texniki həllərin hüquqi müdafiəsində bu formanın lehinə irəli sürülən ən yayılmış arqumentlər bir qayda olaraq, hüquqların qeydiyyatında sürətli və kifayət qədər sadə prosedur ixtiraçılıq yaradıcılığına münasibətdə çox da yüksək olmayan tələblər və böyük olmayan xərclərdir. Faydalı modellərin hüquqlarının qeydiyyat müddəti ixtiraların qeydiyyat müddətindən daha qısa dır, lakin hüquqi müdafiə “kiçik” ixtiralar üçün daha səmərəlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, milli ixtira patenti əldə etmək üçün bir qayda olaraq 2 il, Avropa patenti üçün 4 il, bununla yanaşı, Avropada faydalı modelini 6 aya qeydiyyatdan keçirtmək mümkündür.

Faydalı modellərin hüquqi qorunması innovasiya fəaliyyətinin ilk addımlarına təkan verir ki, bu addımların uğur qazanması məhdud bir müddət ərzində hüquqların səmərəli vasitələrlə müdafiəsi hər hansı bir yeniliyi işgüzar rəqiblər tərəfindən mənimsəmənin, kopyalaşmanın qarşısını almaqla mümkün olur.

Təcrübədə faydalı modelin qeydiyyatının asanlıqı təqdim edilən hüquqi qorunmanın dar çərçivəsi ilə tarazlaşır. Faydalı modellərə ekspertizanın keçirilməməsi eyni faydalı modelə bir neçə qorunma sənədinin təkrar nüsxələnməsinə gətirib çıxara bilər və bu gələcəkdə hüquqların müdafiəsində ciddi təhdidlər yaradır. Yalnız Çində və İspaniyada bu problemlər üzrə əhəmiyyətli məhkəmə praktikası mövcuddur.

Yunanıstan, İspaniya, Tayvan, Macarıstan, İtaliya, Yaponiya, Polşa, Koreya və s. kimi bir çox ölkələrin qanunvericiliyinə ixtiraya verilən patent sənədinin faydalı modelin patent sənədinə dönüşmə prosedurunun müəyyən edən normalar daxil edilib. Bu ölkələrin əksəriyyətində patent sənədlərinin hər iki istiqamətə dönüşməsi mümkündür, Avstraliyada isə həm ixtiranın, həm də faydalı modelin patenti üçün eyni anda müraciət etmək olar. Rusiyada ixtira üçün müraciət edən ərizəçi, məlumat dərc olunmadan ərizəsini faydalı modelin

ərizəsinə dönüşdürmə hüququna malikdir, öz növbəsində faydalı model üçün nəzərdə tutulan ərizə şəhadətnamənin verilməsinə dair qərar çıxmadan əvvəl ixtira ərizəsinə dönüşə bilər.

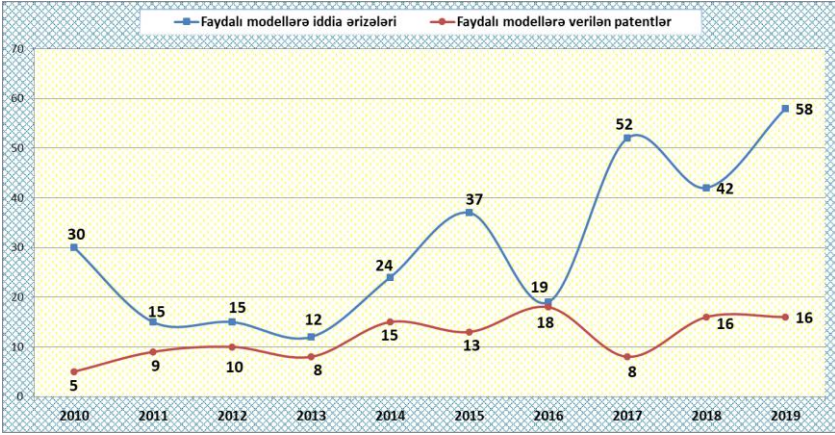
Azərbaycanda 2010-cu ildən 2019-cu ilə qədər faydalı modellərə patent verilməsi üçün bütün müraciətlərin sayı 2010-cu ildə 30-dan – 2019-cu ildə 58-ə yüksəldi, rezidentlər üzrə isə müvafiq olaraq 30-dan 53 ədədə qədər yüksəldi. Verilən patentlərin sayı da artmaqdadır. Belə ki, 2010-cu ildə 5-dən 2019-cu ildə 19-ya, rezidentlər üzrə isə 4-dən 12-ə qədər artmışdır. Faydalı modellər üçün patentləşdirmə göstəriciləri cədvəl 10-da və diaqram 13-də göstərilir.

**Azərbaycan üzrə (2010-2019-cu illər) faydalı modellərlə bağlı
mütləq göstəricilərin dinamikası**

Göstəricilər	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. İddia sənədləri, ümumi (ə.d.), o cüml.: - yerli (rezident)	30	15	15	12	24	37	19	52	42	58
- xarici (qeyri-rezident)	-	-	2	1	3	2	1	15	9	5
2. Verilən patentlərin sayı, ümumi (ə.d.), o cümlədən - yerli (rezident)	5	9	10	8	15	13	18	8	16	16
- xarici (qeyri-rezident), o cümlədən PCT proseduruna əsasən	1	2	2	3	5	3	2	-	1	4
									1	1
3. Qüvvədə olan patentlər, ümumi (ə.d.): - o cümlədən PCT proseduruna əsasən	17	21	28	25	31	38	34	22	38	38
									3	3
4. Lisenziya müqavilələri (ə.d.)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Diaqram 13

Azərbaycan üzrə (2010-2019-cu illər) faydalı modellərlə bağlı mütləq göstəricilərin dinamikası

Ümumi olaraq, 10 ildə faydalı model üçün 304 müraciətdən 118 patent verilmişdir, yəni 2,6 müraciət üçün 1 patent verilmişdir.

Spirmen rəng korrelyasiya üsulundan istifadə edərək, faydalı model almaq üçün verilmiş iddia sənədinə patent alınması üçün ortalama müddəti hesablayaq.

Aşağıdakı üç ehtimal üzrə 2010-2019-cu illərdə Spirmen rəng korrelyasiya əmsalını hesablayırıq:

$$p = 1 - \frac{6 \times (d^2)}{n \times (n^2 - 1)}$$

a) iddia sənədinə əsasən, həmin il ərzində patent alınmışdır;

b) iddia sənədinə əsasən, növbəti il ərzində patent alınmışdır (laq 1 il);

c) iddia sənədinə əsasən, 1 ildən sonra patent alınmışdır (laq 2 il).

"a" ehtimalına əsasən, ranq korrelyasiya əmsalı 0,31 təşkil edir, yəni düz zəif korrelyasiyaya malikdir.

"b" ehtimalına əsasən, ranq korrelyasiya əmsalı 0,6 təşkil edir, yəni düz orta korrelyasiyaya malikdir.

"c" ehtimalına əsasən, ranq korrelyasiya əmsalı 0,17 təşkil edir, belə ki, korrelyasiya mövcud deyil.

Hesablamalardan belə nəticəyə gəlmək olar ki, verilmiş iddia sənədlərinin sayının növbəti il üçün faydalı modellərə verilmiş patentlərin sayı ilə orta əlaqəsi var (yəni bir il laq ilə "b" variantı). "A" variantının "b" və "c" variantından daha aşağı bir Spirmen dərəcə nisbəti əmsalı var və "c" variantının bu göstəricilər arasında heç bir əlaqəsi yoxdur, buna görə də eyni ildə olduğu kimi patent almaq ehtimalı da yoxdur (seçim "a") və iki il sonra (seçim "c").

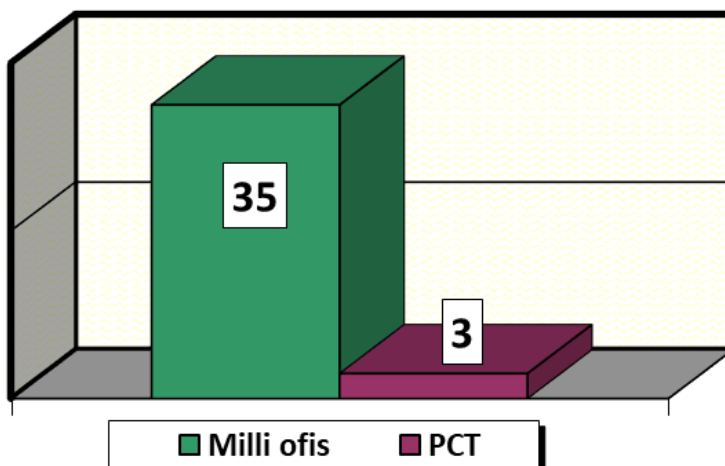
Yuxarıda göstərilən hesablama nəticələrinə əsasən, Azərbaycanda faydalı model üçün patent almaq müddəti orta hesabla 12-14 aydır. Bir sıra ölkələrdə bu göstərici belədir: Belarusda və Çexiyada 5-7 ay, Rusiya,

Danimarka, Finlandiya və İrlandiyada 6-8 ay, Ukrayna və Almaniyada 8-12 ay, Avstriya, Bolqarıstan və Polşada 12-14 ay.

2019-cu ildə qüvvədə olan 38 faydalı model patentləri mövcuddur. PCT sistemi üzrə isə 3 faydalı model mövcuddur (Diaqram 14).

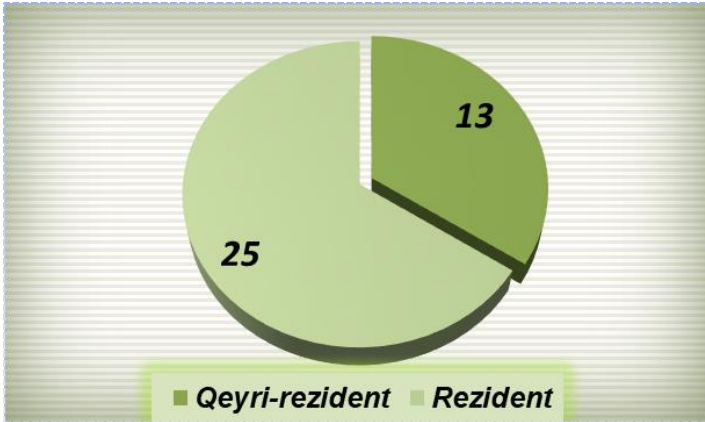
Diaqram 14

Azərbaycan üzrə 2019-cu ildə qüvvədə olan faydalı modellərə patentlərin paylanması

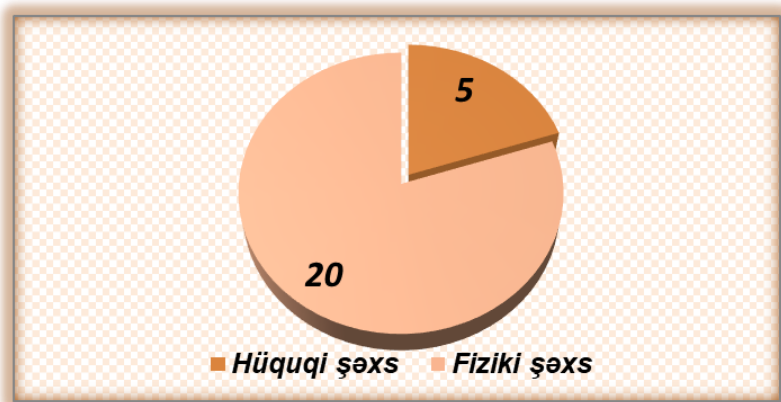
Diagram 15

Azərbaycan üzrə 2019-cu ildə qüvvədə olan faydalı modellərin paylanması

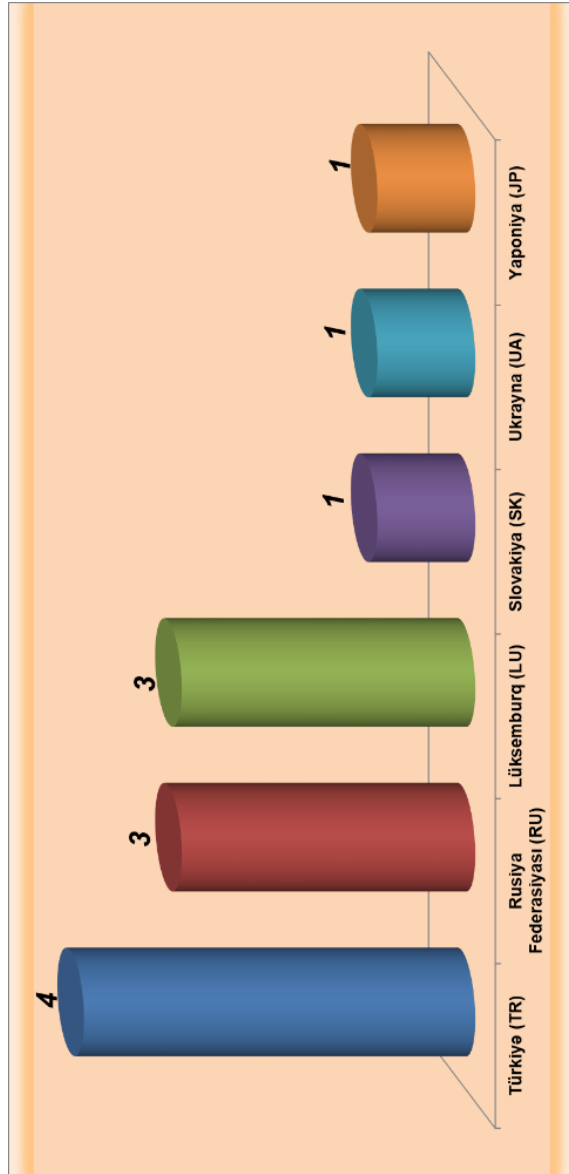
Diagram 16

Azərbaycan üzrə 2019-cu ildə rezidentlərin qüvvədə olan faydalı modellərin paylanması

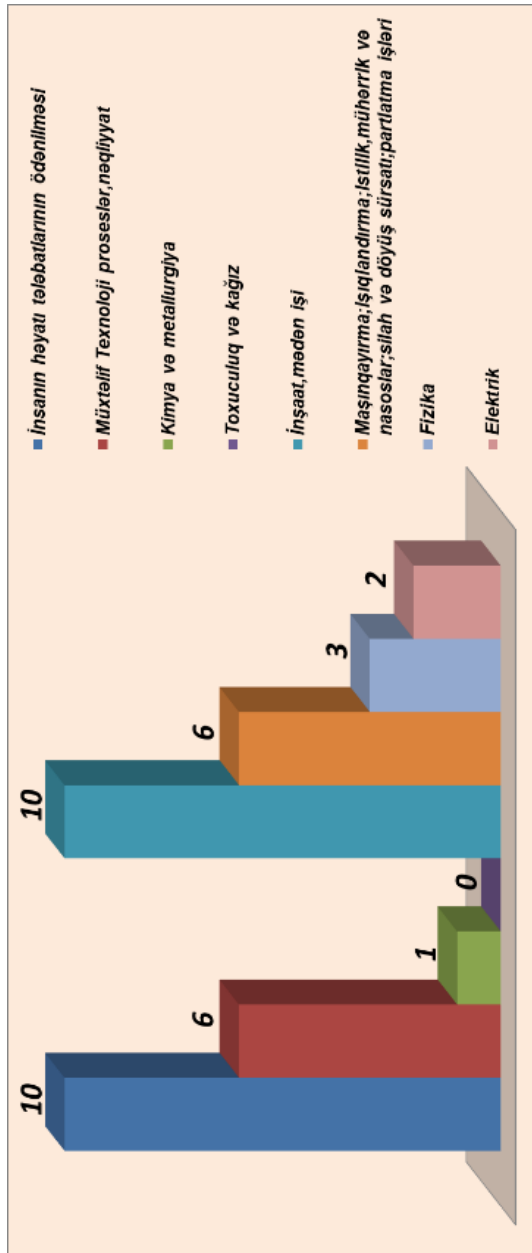
Diagram 17

2019-cu ildə qeyri-rezidentlərin qüvvədə olan
faydalı modellərin ölkələr üzrə paylanması

Diaqram 18

2019-cu il üzrə "Beynəlxalq Patent Təsnifatı"nda Azərbaycanca qüvvədə olan faydalı model patentlərinin qruplar üzrə paylanması

Qüvvədə olan 38 faydalı modellərdən 25-i rezidentlərə, 13-i isə qeyri-rezidentlərə məxsusdur (Diaqram 15).

Rezidentlərin qüvvədə olan faydalı modellərindən 20-si fiziki şəxslərə, 5-i hüquqi şəxslərə (Diaqram 16). Faydalı modellərin qüvvədə olan patentləri ölkə təşkilatları üzrə Əlavə 3-də göstərilib. Bunların arasında Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti – 3 faydalı modeli və AMEA-nın Radiasiya Problemləri İnstitutu – 1 faydalı modelini qeyd etmək olar. Faydalı modellər xüsusi ilə kiçik və orta müəssisələrə uyğundur, hansılar ki, mövcud olan istehsala cüzi də olsa təkmilləşdirmə və dəyişiklər edir və əsas olaraq mexaniki innovasiyalarda istifadə olunur.

Ən çox qüvvədə olan faydalı model patentlərinin qeyri-rezidentlər üzrə sahibliyi Türkiyə – 4, Rusiya – 3, Lüksemburq – 3 aiddir (Diaqram 17).

Diaqram 18-də qüvvədə olan faydalı model patentlərinin Beynəlxalq Patent Təsnifatı rubrikalarına uyğun olaraq göstərilib. Qüvvədə olan faydalı modellərin əksər hissəsi “İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi” – 10, ondan sonra “İnşaat, mədən işi” bölməsinə – 10-u aiddir (Cədvəl 11).

**2019-cu ildə Azərbaycanda qüvvədə olan
faydalı model patentlərinin “Beynəlxalq Patent
Təsnifatı” qrupları üzrə paylanması**

Bölmənin göstəricisi	Bölmənin adı	Sayı
A	İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	10
B	Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqlətmə	6
C	Kimya və metallurgiya	1
D	Toxuculuq və kağız	-
E	İnşaat, mədən işi	10
F	Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri	6
G	Fizika	3
H	Elektrik	2
Yekun		38

Cədvəl 12-də BPT rubrikalarına uyğun olaraq, rezidentlərin qüvvədə olan faydalı modellərinin paylanması göstərilir. Rezidentlərin ən çox faydalı modeli “İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi” bölməsindədir – 9, “Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri” – 6.

2019-cu ildə Azərbaycanda qüvvədə olan faydalı model patentlərinin “Beynəlxalq Patent Təsnifatı” qrupları üzrə paylanması (rezident)

Bölmənin göstəricisi	Bölmənin adı	Sayı
A	İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	9
B	Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqletmə	5
C	Kimya və metallurgiya	-
D	Toxuculuq və kağız	-
E	İnşaat, mədən işi	4
F	Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri	6
G	Fizika	1
H	Elektrik	-
Yekun		25

Cədvəl 13-də BPT rubrikalarına uyğun olaraq, qeyri-rezidentlərin qüvvədə olan faydalı modellərinin paylanması göstərilir.

2019-cu ildə Azərbaycanda qüvvədə olan faydalı model patentlərinin “Beynəlxalq Patent Təsnifatı” qrupları üzrə paylanması (*qeyri-rezident*)

Bölmənin göstəricisi	Bölmənin adı	Sayı
A	İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	1
B	Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqletmə	1
C	Kimya və metallurgiya	1
D	Toxuculuq və kağız	-
E	İnşaat, mədən işi	6
F	Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik, mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlama işləri	-
G	Fizika	2
H	Elektrik	2
Yekun		13

Əlavə 1

ABŞ Prezidentinin illik iqtisadi hesabatlarında əqli mülkiyyət məsələləri

1946-cı ildə ABŞ-da Birləşmiş Ştatların icra hakimiyyəti sisteminin bir hissəsi olan, ABŞ Prezidenti yanında İqtisadi müşavirlər Şurası — akademik iqtisadçılar qrupu formalaşdırılaraq, fəaliyyət göstərir. Şura Prezidentlə birlikdə ölkənin iqtisadi siyasətinin formalaşmasına həlledici təsir göstərir. Şuraya 3 iqtisadçı daxildir, onlardan biri sədrdir. Şuranın hazırkı sədri (13 sentyabr 2017-ci ildən) Kevin Hassett-dir. Şura üzvləri ABŞ Prezidentinin Konqres üçün illik iqtisadi hesabatının və Amerikanın dövlət iqtisadi siyasətinin hazırlanmasında iştirak edirlər.

ABŞ Prezidentinin iqtisadi hesabatı (2006-cı il)

10-cu FƏSİL. Əqli mülkiyyətin iqtisadiyyatda rolu

1. Bilik digər əmtəə növlərindən fərqlənir

- a. Biliklərə ƏM kimi yanaşma
- b. ƏM sisteminin sosial itkiləri

2. Əqli mülkiyyət hüquqlarının əsasları

- a. Patentlər: müəyyən ideyanın həyata keçirilməsinin qorunması
- b. Müəlliflik hüququ: ideyanın ifadəsinin qorunması
- c. Əmtəə nişanları: ideya, məhsul və ya xidmətin simvolunun qorunması

- d. Ticarət sirri: məxfi saxlanan biliyin məhdud qorunması
- 3. ƏM, Amerika iqtisadiyyatı və iqtisadi artım**
- a. Əqli mülkiyyət və Amerika iqtisadiyyatı
b. Əqli mülkiyyətin mühafizəsi və iqtisadi artım
- 4. Əqli mülkiyyət siyasətinin çağırışları**
- a. Patent prosesinin bütövlüyünün təmin edilməsi
b. Əqli mülkiyyət və beynəlxalq ticarət
- *İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə ƏM-in zəifləməsinə tendensiyasının olması*
- *Xarici bazarlarda ƏM oğurluğunun iqtisadi zərərləri*
- *Qlobal ƏM piratçılığının qarşısının alınması.*
- 5. Texnoloji çağırışlar və əqli mülkiyyət islahatı**
- 6. Nəticə**

ABŞ Prezidentinin iqtisadi hesabatı (2010-cu il)
10-cu FƏSİL. İnnovasiya və ticarət vasitəsi ilə məhsuldarlığın artmasına dəstək verilməsi

- 2. İnnovasiyalar vasitəsi ilə məhsuldarlığın artmasına dəstək verilməsi**
- a. Fundamental tədqiqatların vacibliyi
b. Xüsusi tədqiqat və təcrübələr
c. ƏM hüquqlarının qorunması
d. Milli prioritet sahələrdə tərəqqinin stimullaşdırılması
e. Açıqlıq və şəffaflığın artırılması
- 5. Nəticə**

ABŞ Prezidentinin iqtisadi hesabatı (2016-cı il)

5-ci FƏSİL. Texnologiyalar və innovasiyalar

1. Rəqabət və dinamizm həlledici rol oynayır

- a. Startapların rolu
- b. İşgüzar dinamikanın azalması
- c. Əmək bazarı dinamikasının aşağı düşməsi

2. Elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işləri və patentləşdirmə sahəsində xərclərin tendensiyaları

- a. Xüsusi tədqiqatların artması və dövlət tədqiqatlarının azaldılması
- b. Patentləşdirmə sahəsində son tendensiyalar

4. Nəticə

Əlavə 2

2019-cu ildə qüvvədə olan rezident hüquqi şəxslərin ixtira patentlərinin siyahısı

AMEA-nın akademik Ə.M.Quliyev adına Aşqarlar Kimyası İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2017 0062	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	1-Fenil-1,1-bis-(tridesiloksikarbonilmetiltio)-etan sürtkü yağlarına mühafizəedici aşqar kimi	C
2.	İ 2018 0040	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Təbii alümosilikatların aktivləşdirilməsi üsulu	B
3.	İ 2018 0041	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Neft mədənlərinin lay sulari üçün korroziya inhibitoru-bakterisidin alınma üsulu	C
4.	İ 2018 0042	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Dəzgah avadanlıqları üçün sürtkü yağı	C

5.	İ 2018 0043	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Universal sürtkünün alınma üsulu	C/B
6.	İ 2018 0045	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Tioqlikol turşusunun β -hidroksi-y- utoksitokarboniltiopropil efiri sürtkü yağlarına çoxfunksiyalı aşqar kimi	C
7.	İ 2018 0046	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Morfolil-2-hidroksipropil-3- piperidilmetilsulfid sürtkü yağlarına mühafizəedici aşqar kimi	C
8.	İ 2018 0047	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Fenoksisirkə turşusunun β -tioamiletilefiri sürtkü yağlarına antimikrob aşqar kimi	C
9.	İ 2018 0048	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	İşlənmiş sintetik aviasiya turbin yağlarının regenerasiya üsulu	C
10.	İ 2018 0049	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Morfolino-2-hidroksipropil-3- hidroksietilsulfid sürtkü yağlarına mühafizəedici aşqar kimi	C
11.	İ 2018 0050	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	2,2'-[(1-feniletilden)bis(tio)]bis-sirkə turşusunun piridin-2-amidi yağlayıcı- soyuducu mayelərə antimikrob aşqar	C/A

			kimi	
12.	İ 2018 0051	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Biodizel yanacaqlarına antimikrob aşqar	C
13.	İ 2018 0052	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	2-hidroksi-1,3-bis (butilksantogenatoasetiloksi)propan sürtkü yağlarına çoxfunksiyalı aşqar kimi	C
14.	İ 2019 0070	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Motor yağlarına çoxfunksiyalı aşqarın alınma üsulu	C
15.	İ 2019 0071	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	3(2) piperidinmetoksi-5-vinilbitsiklo [2,2,1] heptan-2(3)-ol sürtkü yağlarına və yağlayıcı-soyuducu mayelərə antimikrob aşqar kimi	C/A
16.	İ 2019 0072	Aşqarlar Kimyası İnstitutu	Butilksantatsirkə turşusunun 2,3- di(xlorasetoksi)propil efiri transmissiya yağlarına siyirmə və yeyilməyə qarşı aşqar kimi	C

AMEA-nın Y.H.Məmmədaliyev adına Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2013 0056	Neft-kimya prosesləri institutu	Dietilamid heks-2-enil kəhrəba turşusunun monoefirləri-sintetik sürtkü yağlarının əsası kimi	C
2.	İ 2018 0053	Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu	Selektiv təmizlənmə ilə ağ naftalan yağının alınması üsulu	C
3.	İ 2018 0054	Neft-kimya prosesləri institutu Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Üzümçülük və Şərabçılıq ET İnstitutu	Para-izopropilaminometilfenol kartofçuluqda kolarada böcəyinə qarşı insektisid kimi	C/A
4.	İ 2018 0055	Neft-kimya prosesləri institutu	Dikarbamid kalium-fosfat kompleks duzu dənli bitkilər üçün gübrə kimi	C
5.	İ 2018	Neft-Kimya Prosesləri	Tsiklik neopoliolların silisium	C

	0056	İnstitutu	saxlayan mürəkkəb efirləri dizel yanacaqlarına çoxfunksiyalı əlavə kimi	
6.	İ 2019 0003	Neft-kimya prosesləri institutu	Sintetik neft turşularının alınma üsulu	C/B
7.	İ 2019 0004	Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu	Dizel yanacağına əlavə kimi C14-C18 yağ turşularının metil efirlərinin alınması üsulu	C
8.	İ 2019 0080	Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu	Dar molekul - kütlə paylanmasına malik polialkilakrilat özlülük aşqarlarının alınması üsulu	C
9.	İ 2019 0081	Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu	Üç-[para- (tsikloheksil)-fenil]-fosfit M-8 mühərrik yağına antioksidant Üç-[para- (tsikloheksil)-fenil]-fosfit M-8 mühərrik yağına antioksidant	C
10.	İ 2019 0082	Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu	Tsiklik neopoliolların fosfor saxlayan mürəkkəb efirləri dizel yanacaqlarına	C

			antioksidant əlavə kimi	
11.	İ 2019 0083	Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu	2-Hidroksi-5-(tsikloheksen -3-il-etil)- benzilfenilaminlər dizel yanacağına antioksidant kimi	C

AMEA-nın akad. M.F.Nağıyev adına Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2018 0015	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	Ferrosenin tullantısız texnologiya ilə alınması üsulu və onun həyata keçirilməsi üçün qurğu	C/B
2	İ 2018 0016	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	Renium əsasında nazik təbəqəli örtüyün alınma üsulu	C
3.	İ 2018 0017	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	Biomimetik elektrodun hazırlanma üsulu	G
4.	İ 2018	Kataliz və Qeyri-üzvi	Az həll olan duzların və həll olan	G

	0029	Kimya İnstitutu İdarəetmə Sistemləri İnstitutu	kompleks birləşmələrin reaksiyalarının tarazlıq sabitlərinin təyini üsulu	
5.	İ 2018 0030	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	Valerian turşusunun alınma üsulu	C
6.	İ 2019 0055	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	Təmiz alüminium oksidinin alınması üsulu	C
7.	İ 2019 0056	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	Tozvarı maddələr üçün titrəyişli dənəvərləşdirici	B
8.	İ 2019 0057	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	2,2- və 2,3- dipiridilin alınma usulu	C
9.	İ 2019 0058	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	Dənəvərləşmiş alunitin bərkliyinin artırılması üsulu	B
10.	İ 2019 0059	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	İstilik sistemləri və metal səthlərini təmizləmək üçün tərkib	C
11.	İ 2019 0060	Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu	Benzol və ksilolların alınması üsulu	C/B

AMEA-nın Polimer Materialları İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2017 0037	Polimer Materialları İnstitutu	Antimikrob fəallıq göstərən 1-asetil-3-metil-5- dietilaminometilpirazolin	C/A
2.	İ 2018 0057	Polimer Materialları İnstitutu	Modifikasiya edilmiş fenolformaldehid qətranının alınma üsulu	C
3.	İ 2018 0058	Polimer Materialları İnstitutu	Mono(di)hidroksialkil-N,N-dietilditiokarbamatların alınma üsulu	C
4.	İ 2018 0059	Polimer Materialları İnstitutu	Poliolefin kompozisiyası	C
5.	İ 2018 0060	Polimer Materialları İnstitutu	Polimer kompozisiyası	C
6.	İ 2019 0061	Polimer Materialları İnstitutu	S-(2,3- epitiopropoksi)alkil-N, N-dietiltiokarbamatların alınma üsulu	C

7.	İ 2019 0062	Polimer Materialları İnstitutu	Poliolefinlər əsasında kompozisiya	C
8.	İ 2019 0064	Polimer Materialları İnstitutu	N,N- dietilditiokarbamin turşusunun 1,3(1,4) -dioksatsikloalkan törəmələrinin alınma üsulu	C

AMEA-nın Radiasiya Problemləri İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2018 0001	Radiasiya Problemləri İnstitutu	İstilik tələli yastı günəş kollektoru	F
2.	İ 2018 0063	Radiasiya Problemləri İnstitutu	Butadien-nitril elastomeri əsasında vulkanlaşmış rezin qarışığı	C/B
3.	İ 2018 0064	Radiasiya Problemləri İnstitutu	Vulkanlaşmış elastomer qarışığı	C
4.	İ 2019 0040	Radiasiya Problemləri İnstitutu	Sudan təzyiq altında yüksək təmizlikli hidrogen və oksigen	C

			almaq üçün günəş elektroliz qurğusu	
--	--	--	-------------------------------------	--

AMEA-nın Fizika İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2017 0049	Fizika İnstitutu, Kataliz və Qeyri-üzvü Kimya İnstitutu	Xalkopirit quruluşlu mis-indium disulfid kristallarının alınması üsulu	C
2.	İ 2019 0002	Fizika İnstitutu	Mayorana fermionları vasitəsilə birölçülü kristallarda qubit kvant informasiyası daşıyıcısının yaradılması üsulu	H
3.	İ 2019 0021	Fizika İnstitutu	Maye üçün səviyyəölçən	G

AMEA-nın Geologiya və Geofizika İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2018 0022	Geologiya və Geofizika İnstitutu	Dağ-mədən və neft sənayesi tullantılarının emalı üsulu	E/C/B
2.	İ 2019 0052	Geologiya və Geofizika İnstitutu, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Üzvi-mineral gübrənin alınması üsulu	C

Bakı Dövlət Universiteti

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2017 0038	Bakı Dövlət Universiteti	Sürtkü yağlarına antioksidləşdirici aşqarın alınma üsulu	C

2.	İ 2017 0039	Bakı Dövlət Universiteti	Benzoil-asetilindən-3-aminopropanol sürtkü yağlarına antimikrob aşqar kimi	C
3.	İ 2017 0053	Bakı Dövlət Universiteti	Bi ₂ Se ₃ əsasında aşağı temperaturlu termoelektrik material	H
4.	İ 2017 0059	Bakı Dövlət Universiteti	Tris-(2,4-bis(trixlormetil))-1,3,5-triazapentadienato Mn(III) kompleksi antimikrob vasitə kimi	C/A
5.	İ 2019 0018	Bakı Dövlət Universiteti	Dəmir tozunun alınması üsulu	B/C
6.	İ 2019 0019	Bakı Dövlət Universiteti	Təbii gildən katalizatorun alınması üsulu	B
7.	İ 2019 0036	Bakı Dövlət Universiteti	Fotohəssas material	G/H
8.	İ 2019 0037	Bakı Dövlət Universiteti	2-propenil-4-metil-6-morfolinometilfenolun propargil efiri yağlayıcı-soyuducu mayelərə	C

			antimikrob aşqar kimi	
9.	İ 2019 0038	Bakı Dövlət Universiteti	1-dibutil-amino-3-tiobutil-2-tiokarbamido-propan metalların korroziya inhibitoru kimi	C
10.	İ 2019 0039	Bakı Dövlət Universitet	1-(4'-dietilamino-metilproparqiloksi)-2-allil-6-morfolinometilbenzol hidrogen sulfidlə doydurulmuş sukarbohidrogen sistemlərində Ст.3 poladına korroziya inhibitoru kimi	C

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2017 0064	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Üyüdücü polad kürələrin istehsal üsulu	C/B

2.	İ 2018 0031	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Dizel yanacağıının qələvi ilə təmizlənməsi tullantılarından naften turşularının ayrılması üsulu	C
3.	İ 2018 0032	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Metiletilketonun alınması üçün katalizator	B/C
4.	İ 2018 0033	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Yapışqan kompozisiyası	C
5.	İ 2018 0061	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Futlyar borulu istilik mübadiləedicisi	F
6.	İ 2018 0062	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Qaz axınının təmizlənməsi üsulu	B
7.	İ 2019 0017	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Modifikasiya olunmuş fenol- formaldehid oliqomeri əsasında sulfokationit	C
8.	İ 2019 0053	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Yapışqan kompozisiyası	C
9.	İ 2019 0054	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetin	Quyuda tez tutuşan qarışığın hazırlanması üçün qurğu	E

		"Neftin, qazın geotexnoloji problemləri və Kimya" Elmi-Tədqiqat İnstitutu		
--	--	--	--	--

Azərbaycan Texniki Universiteti

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2019 0030	Azərbaycan Texniki Universiteti	N-(1,4-dimetilsikloheks-3-en karbonil) benzamid poladın korroziya ingibitoru kimi	C
2.	İ 2019 0100	Azərbaycan Texniki Universiteti	Optik şüanın presizion mövqələşdirici qurğusu	G/H

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2019 0073	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	1-fenoksi-2-desiltiometil-N-otoliltiokarbamat sürtkü yağlarına antimikrob aşqar kimi	C

Milli Aviasiya Akademiyası

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2019 0042	Milli Aviasiya Akademiyası	Mühafizə örtüyü üçün poliefiruretan forpolimeri əsasında kompozisiya	C
2.	İ 2019 0047	Milli Aviasiya Akademiyası	Pyezoelektrik özüsazlanan giroskop-akselerometr	G

3.	İ 2019 0048	Milli Aviasiya Akademiyası	Giroskopik effektdən istifadə etməklə pilotsuz uçuş aparatlarının stabilizasiyasının və manevr qabiliyyətinin yüksəldilməsi üsulu və qurğusu	B/G
4.	İ 2019 0049	Milli Aviasiya Akademiyası	Barit saxlayan filizlərin flotasiyası üsulu.	B
5.	İ 2019 0050	Milli Aviasiya Akademiyası	İkili-n-alkiltoluolların maye fazada katalitik oksidləşməsi üsulu	C
6.	İ 2019 0051	Milli Aviasiya Akademiyası	Hava gəmiləri salonlarının sanasiya üsulu və realizə qurğusu	A

Azərbaycan Dövlət Dəniz Akademiyası

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2017 0035	Azərbaycan Dövlət Dəniz Akademiyası	Buyoklu səviyyəölçən	G

“Neftqaz elmi tədqiqat layihə” İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2017 0016	“Neftqaz elmi tədqiqat layihə” İnstitutu	Karbohidrogen qazlarının nəqlə hazırlanması üçün kompleks absorbent	B
2.	İ 2018 0006	“Neft qaz elmi tədqiqat layihə” İnstitutu	Maqnit frezer tutucusu	E
3.	İ 2018 0007	“Neft qaz elmi tədqiqat layihə” İnstitutu	Depressor aşqarı	C
4.	İ 2019 0045	“Neft qaz elmi tədqiqat layihə” İnstitutu	Qazma məhlulu	C
5.	İ 2019 0065	“Neft qaz elmi tədqiqat layihə” İnstitutu	Seysmik kəşfiyyat usulu	G
6.	İ 2019 0091	“Neft qaz elmi tədqiqat layihə” İnstitutu	Neft və qaz quyuları üçün hidrofob tamponaj tərkibi.	E/C
7.	İ 2019	“Neft qaz elmi tədqiqat	Layın quyudibi zonasının turşu ilə	E

	0092	layihə” İnstitutu	işlənməsi üçün tərkib	
8.	İ 2019 0093	“Neft qaz elmi tədqiqat layihə” İnstitutu	Kombinəedilmiş quyuyu nasos qurğusu	F
9.	İ 2019 0094	“Neft qaz elmi tədqiqat layihə” İnstitutu	Neftin dərin susuzlaşması və duzsuzlaşması üçün deemuqator	C

Azərbaycan Elmi-Tədqiqat və Layihə-Axtarış Energetika İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2019 0077	Azərbaycan Elmi-Tədqiqat və Layihə-Axtarış Energetika İnstitutu”	İkişinli hibrid elektrik təchizatı mikrosistemi	H
2.	İ 2019 0078	“Azərbaycan Elmi-Tədqiqat və Layihə-Axtarış Energetika İnstitutu”	Reaktiv gücün intellektual idarə olunması üçün qurğu	G/H

Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyi

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2018 0026	Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyin Azərbaycan Dövlət Əməyin Mühafizəsi və Təhlükəsizlik Texnikası Elmi-Tədqiqat İnstitutu (AzDƏMTTETİ)	Pirofor dəmir sulfidin dezaktivasiyası üçün köpükləndirici tərkib	A

"Bakı Neft Maşınqayırma Zavodu" Törəmə Açıq Səhmdar Cəmiyyəti

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2019	"Bakı Neft	Kəmər başlığı	E

	0032	Maşınqayırma Zavodu" TASC		
--	------	------------------------------	--	--

"Biyən Products" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2009 0054	"Biyən Products" MMC	Biyən şərbəti	A
2.	İ 2009 0055	"Biyən Products" MMC	Biyənin qatı ekstraktının alınması üsulu	A
3.	İ 2009 0056	"Biyən Products" MMC	Dərman şərbəti	A
4.	İ 2009 0057	"Biyən Products" MMC	Dərman şərbəti	A

Azərbaycan Hidrotexnixnika və Meliorasiya Elm-İstehsalat Birliyi

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	İxtiranın sahibi	İxtiranın adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	İ 2019 0076	Azərbaycan Hidrotexnixnika və Meliorasiya Elm-İstehsalat Birliyi	Seldənmühafizə qurğusu	E

Əlavə 3

2019-cu ildə qüvvədə olan rezident hüquqi şəxslərin faydalı model patentlərinin siyahısı

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	Faydalı modelin sahibi	Faydalı modelin adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	F 2018 0008	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Qazma kəmərləri üçün mərkəzləşdirici	E
2.	F 2018 0009	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti	Qazın maye və bərk qatışıqlardan təmizlənməsi üçün qurğu	B
3.	F 2019 0004	Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti Neftin, Qazın Geotexnoloji Problemləri və Kimya ElmiTədqiqat İnstitutu	Qazın hazırlanması üçün boru tipli qurğu	B

AMEA-nın Radiasiya Problemləri İnstitutu

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	Faydalı modelin sahibi	Faydalı modelin adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	F 2019 0002	Radiasiya Problemləri İnstitutu	Qanadları döndərən mexanizmi olan külək çarxı	F

"Suraxanı maşınqayırma zavodu" Törəmə Açıq Səhmdar Cəmiyyəti

Sıra N-si	Qeydiyyat N-si	Faydalı modelin sahibi	Faydalı modelin adı	Beynəlxalq təsnifatı indeksi
1.	F 2018 0001	"Suraxanı maşınqayırma zavodu" TASC	Ştanqlı dərinlik nasosu	F

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyində
hazırlanmışdır.